

EĞİTİMCİLERİN İNSAN HAKLARINA YÖNELİK TUTUMLARI

*Dr. Yasemin KARAMAN KEPENEKÇİ**

Bu araştırma eğitimcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını ortaya koymak üzere yapılmıştır. Tutumları saptamak için Kepenekci (1999) tarafından geliştirilen iki faktörlü “İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeği” kullanılmıştır. Ölçek, 20 Kasım-10 Aralık 1999 tarihleri arasında A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi’nde düzenlenen “Eğitim Kurumları Yönetici Adaylarının Eğitimi” kursuna katılan yönetici ve öğretmenlere uygulanmıştır. Katılımcıların insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının ortalama puanları dikkate alındığında, tutumların hem tüm ölçekte hem de her iki faktörde (İnsan Hakları Alanının Eğitimi ve Eğitim Ortamında İnsan Hakları) olumlu olduğu görülmüştür. Ayrıca, katılımcıların görevlerine, meslekteki kıdemlerine ve branşlarına göre insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının değişmediği bulunmuştur.

Problem

Günümüzde insan hakları alanındaki birçok tartışmada “insan hakları eğitimi” kavramının altı çizilmektedir. Çünkü, insan haklarının pratikte gerçekleşmesinin yolunun bu alanda verilecek bir eğitimden geçtiği gerçeği anlaşılmıştır. Nitekim, bu doğrultuda, Birleşmiş Milletler Genel Kurul’u 20 Aralık 1993 tarihinde 48/127 sayılı Karar’la 1995-2004 yılları arasında “İnsan Hakları Eğitimi On Yılı” olarak kabul etmiştir. Karar’da tüm devletlerin insan hakları eğitimi çabalarını hızlandırmaları önemle vurgulanarak, kimlerin öncelikli olarak insan hakları eğitimi almaları gerektiği üzerinde durulmuştur. İnsan hakları alanında yetiştirilmesi özel bir önem taşıyan kişiler arasında öğretmenler ve diğer eğitimciler de yer almıştır.

Neden eğitimcilerin insan hakları alanında eğitim almaları bu kadar önemlidir? Bu soruya cevap verebilmek için öncelikle insan hakları eğitiminin amacının ne olduğunu açıklamakta yarar vardır. İnsan hakları eğitiminin en temel amacı, kişide, başkalarına saygı duygusunu geliştirmek, haklarını öğretmek ve bu

* Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi

hakları koruma yollarını göstermektir. Bu amaca ulaşmanın ilk yolu, çocuğun içinde yaşadığı ortamların demokratik ve insan haklarına saygılı ortamlar olmasından geçer. Özellikle de okul ve sınıf ortamının insan hakları ile ilgili değerlere saygının sergilendiği ortamlar olması gerekir. Çocuğun kişilik ve davranış gelişimi üzerinde öğretmenin etkisi çok büyüktür. Bu yüzden, başta yönetici ve öğretmenlerden oluşan eğitimci grubu öğrencilerin haklarına saygı gösterirse, öğrencilerin de onlara, birbirlerine ve ilişki halinde oldukları diğer kişilere saygı göstermeleri için uygun zemin hazırlanmış olur (Drubay, 1986). Öyleyse insan hakları eğitiminin ilk ve en önemli ögesinin öğretmen ve yönetici davranışları olduğu söylenebilir. Özellikle öğrenci ile hergün yüzyüze iletişim halinde olan öğretmen, davranışları ve bilgisiyle insan hakları eğitiminde anahtar rolü oynamaktadır (Kepenekci, 1998).

İnsan hakları eğitiminin başarıya ulaşmasında okul ve sınıf ortamı ile öğretmen ve yönetici davranışları başta gelen belirleyicilerdir. İnsan hakları eğitiminin başarısında etkili olan ve bu eğitimde kullanılan yollardan biri de, diğer derslerden, özellikle insan hakları ile bağlantı kurulabilecek konular işlenirken yararlanmaktır. Kısaca, insan hakları eğitiminin başka dersler içinde de yapılabileceği ileri sürülmektedir (Kepenekci, 1999). Birçok derste (tarih, sosyoloji gibi) bazı konularla, insan hakları arasındaki bağlantı çok rahat kurulabilir. Örneğin 1789 Fransız İhtilali'nin anlatıldığı bir derste kolaylıkla insanların haklarını elde etmek için verdikleri mücadelelere bir geçiş yapılabilir. Bu yüzden gerek branş öğretmenlerinin gerekse sınıf öğretmenlerinin insan hakları ve özgürlükleri ile ilgili bilgi sahibi olmalarında ve insan haklarını öğretme konusunda gerekli niteliklerle donatılmalarında yarar vardır. İnsan haklarını ayrı bir ders olarak verecek öğretmenlerin ise insan hakları alanındaki konular, bu alan verilirken kullanılacak yöntemler, materyaller vb. hakkında iyi bir eğitim almaları bir zorunluluktur (Kepenekci, 1998).

İnsan hakları eğitiminin başarıya ulaşmasının önkoşulu yönetici ve öğretmenlerin bu eğitime yönelik olumlu tutumlara sahip olmasıdır. Çünkü davranışlar önemli ölçüde tutumlardan etkilenmektedir (Bloom, 1995). Öyleyse insan hakları eğitimine ilişkin olumlu tutum taşıma ile bu eğitime duyarlılık gösterme ve insan hakları eğitiminin okullarda yaşama geçirilmesini sağlama arasında doğru bir orantı olduğu söylenebilir. Bu yüzden, insan hakları eğitiminde doğrudan etkili bir rol oynayan yönetici ve öğretmenlerin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını ortaya koyacak araştırmaların yapılması gerekmektedir. Yapılan alan taraması sonucu ise, Türkiye'de yönetici ve öğretmenlerin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını ortaya koyan bir araştırmanın bulunmadığı görülmüştür. Bu eksiklikten hareketle, ülkemizdeki yönetici ve öğretmenlerin insan hakları eğitimine ilişkin tutumlarının ne olduğunu gösteren bu araştırmanın yapılmasına gerek duyulmuştur.

Amaç

Bu araştırmanın amacı, eğitimcilerin (yönetici ve öğretmen) insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını değerlendirmektir. Bu amaca ulaşmak için aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

1. Eğitimcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumları,
 - a) Görevlerine, meslekteki kıdemlerine ve branşlarına göre nasıldır?
 - b) Belirtilen değişkenlere göre oluşan alt gruplarda manidar bir farklılık göstermekte midir?
2. Eğitimcilerin eğitim ortamlarında (okul ve sınıf) insan haklarına saygının sağlanmasına yönelik tutumları,
 - a) Görevlerine, meslekteki kıdemlerine ve branşlarına göre nasıldır?
 - b) Belirtilen değişkenlere göre oluşan alt gruplarda manidar bir farklılık göstermekte midir?

Sınırlılıklar

Araştırma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde, 20 Kasım-10 Aralık 1999 tarihleri arasında düzenlenen "Eğitim Kurumları Yönetici Adaylarının Eğitimi" kursuna katılan yönetici ve öğretmenlerle sınırlıdır.

Tanımlar

İnsan Hakları Eğitimi: İnsan haklarına saygı ile bu hakları koruma ve yararlanma bilincini geliştirmek amacıyla, uygun içerik, materyal ve yöntemlerle verilen eğitimidir.

Tutum: Bireyin, insanlar, olaylar ve nesnelere karşısında gösterdiği öğrenilmiş davranış biçimidir.

Eğitimci: Yönetici ve öğretmen

Sözel Dersler Öğretmenliği: Türkçe, edebiyat, sosyal bilgiler, tarih, coğrafya, felsefe ve sosyoloji gibi derslerin öğretmenliği.

Sayısal Dersler Öğretmenliği: Matematik, fen bilgisi, fizik, kimya ve biyoloji gibi derslerin öğretmenliği.

Yöntem

Araştırma karşılaştırmalı türden ilişkisel bir tarama modeli niteliğindedir. Aşağıda, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama aracı ve verilerin analizinde kullanılan teknikler tanıtılmıştır.

Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nce 20 Kasım-10 Aralık 1999 tarihleri arasında gerçekleştirilen "Eğitim Kurumları Yönetici Adaylarının Eğitimi" kursuna, 14 ilden katılan yönetici ve öğretmenlerden (toplam 167), veri toplama aracını cevaplamaya istekli olan 139 katılımcı oluşturmuştur. Katılımcıların 64'ü yönetici, 75'i ise öğretmendir.

Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

İnsan hakları eğitimine yönelik tutumları saptamak amacıyla Kepenekci (1999) tarafından geliştirilen İnsan Hakları Eğitimine Yönelik Tutum Ölçeği (İHEYTÖ) kullanılmıştır. İHEYTÖ geliştirilirken geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmıştır. Ölçeğin geçerliğini test etmek için, kapsam geçerliği ve ölçüt geçerliğine bakılmıştır. Bu doğrultuda faktör analizi kullanılmış ve ölçeğin ölçüt geçerliği için pearson r'si hesaplanmıştır. Güvenirlik çalışmaları için ise Cronbach Alpha formülü kullanılmıştır (TABLO 1). Olumlu ve olumsuz tutumları ayırabilmek için, her bir maddenin ayırt ediciliğine bakılmıştır. Ayrıca t testi kullanılarak, maddelerin olumlu ile olumsuz tutumları iyi derecede ayırt edip etmedikleri ve ilişkisiz gruplar için üst %27'lik grup ile alt %27'lik grubun madde puanları karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucu ölçeğin geçerli ve güvenilir olduğuna karar verilmiştir (Kepenekci 1999).

TABLO 1

İHEYTÖ İÇİN HESAPLANAN GÜVENİRLİK KATSAYILARI

Faktör	Güvenirlik Katsayısı Alpha
İnsan Hakları Alanının Eğitimi	.9023
Eğitim Ortamında İnsan Hakları	.7293
Toplam	.9001

EĞİTİMCİLERİN İNSAN HAKLARINA YÖNELİK TUTUMLARI

İHEYTÖ, 23 tutum cümlesinden ve iki faktörden oluşmaktadır. Bu tutum cümlelerinden 18'i doğrudan insan hakları alanının eğitimine yönelik tutumları, beşi ise eğitim ortamında (okul ve sınıf) insan haklarına saygıyı sağlamaya yönelik tutumları ölçen cümlelerdir. Tutum cümlelerine katılıp katılmama durumu, “Tamamen Katılıyorum”, “Katılıyorum”, “Kararsızım”, “Katılmıyorum” ve “Hiç Katılmıyorum” şeklinde belirtilen 5’li dereceleme ölçeğinde ölçülmüştür. Olumlu maddeler 5’ten 1’e, olumsuz maddeler ise 1’den 5’e puanlanmıştır. Yüksek puan tutumların olumlu olduğunu göstermektedir.

Verilerin Analizi

Eğitimcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutum puanlarının betimlenmesinde ortalama, ortanca, standart sapma, en düşük ve en yüksek puanlar gibi betimsel istatistik teknikleri kullanılmıştır. Eğitimcilerin, görevlerine, meslekteki kıdemlerine ve branşlarına göre dağılımları frekans ve yüzde kullanılarak incelenmiştir. Eğitimcilerin, görev, meslekteki kıdem ve branş değişkenlerine göre insan hakları eğitimine yönelik tutumları arasında fark olup olmadığı ilişkisiz gruplar için t-testi ve bir boyutlu varyans analizi ile test edilmiştir. Manidarlık sınamaları .05 manidarlık düzeyinde yapılmıştır.

Bulgular

Araştırmaya katılan eğitimcilerin (139) dağılımına bakıldığında %46.0’sının yönetici, %54.0’ünün ise öğretmen olarak görev yaptığı görülmektedir (TABLO 2). Katılımcıların öğretmen ve yönetici olarak dağılımları birbirine yakındır.

Kıdeme göre dağılıma bakıldığında, (TABLO 2) eğitimcilerin %45.3’ünün meslekte 10 yıl ve altında, %31.0’inin 11 ile 15 yıl arasında, %23.7’sinin ise 16 yıl ve üstünde deneyime sahip olduğu görülmektedir. Öyleyse eğitimcilerin büyük bir çoğunluğunun mesleğinin daha ilk yıllarında olduğu, kalan kısmının da 10 yıldan fazla bir süre meslekte çalıştığı söylenebilir. Eğitimciler arasında görelisi olarak en küçük grubu 16 yıldan fazla deneyimi olan eğitimciler oluşturmaktadır.

Araştırmaya katılan eğitimcilere branşlarının ne olduğu da sorulmuştur (TABLO 2). Yönetici olarak görev yapan eğitimcilerden hizmet öncesinde yetiştikleri branşlarını ya da yönetici olmadan önce ders verdikleri branşlarını belirtmeleri istenmiştir. Branşlar, sınıf öğretmenliği, sözel dersler öğretmenliği, sayısal dersler öğretmenliği, meslek dersleri öğretmenliği ve diğer dersler öğretmenliği (yabancı dil öğretmenliği, anaokulu öğretmenliği, beden eğitimi öğretmenliği vb.) olarak sınıflandırılmıştır. Ancak değerlendirme yapılırken diğer dersler öğretmenlerinin sadece iki katılımcıdan oluştuğu görülerek, branş kategorisindeki “Diğer” kısmı kayıp değer olarak tanımlanmıştır. Bu yüzden

branşlara göre değerlendirme 137 katılımcı üzerinden yapılmıştır. Eğitimcilerin branşlarına göre dağılımına bakıldığında, %39.4'ünün sınıf öğretmenlerinden, %26.3'ünün sözel dersler öğretmenlerinden, %25.5'inin meslek dersleri öğretmenlerinden ve %8.8'inin de sayısal dersler öğretmenlerinden oluştuğu anlaşılmıştır. Öyleyse araştırmaya katılan eğitimcilerin büyük bir çoğunluğunu sınıf öğretmenlerinin oluşturduğu söylenebilir. Bu grubu çok yakın oranlarla sözel dersler ve meslek dersleri öğretmenleri izlemekte ve en son sırada da sayısal dersler öğretmenleri yer almaktadır.

TABLO 2
EĞİTİMCİLERİN GÖREVE, KIDEME VE BRANŞA GÖRE DAĞILIMI

DEĞİŞKEN		f	%
GÖREV	Yönetici	64	46.0
	Öğretmen	75	54.0
	TOPLAM	139	100
KIDEM	10 yıl -	63	45.3
	11-15 yıl	43	31.0
	16 yıl +	33	23.7
	TOPLAM	139	100
BRANŞ	1. Sınıf	54	39.4
	2. Sözel	36	26.3
	3. Sayısal	12	25.5
	4. Meslek	35	8.8
	TOPLAM	137	100.0

İHEYTÖ'ndeki tutumlar “insan hakları alanının eğitimi” ve “eğitim ortamlarında insan haklarına saygının sağlanması” olarak iki ayrı faktör altında değerlendirilmiştir. Ölçekteki tüm tutum cümlelerinin 18'i birinci faktöre, beşi ise ikinci faktöre ait tutumları ifade eden cümlelerdir. Eğitimcilerin İHEYTÖ'nde yer alan faktörlerdeki maddelere verdikleri tepkilere ait ortalama ve standart sapma değerleri EK 1'de gösterilmiştir.

Faktörlere ait puanların ortalamaları, ortancaları ve standart sapmaları ile faktörlere verilen cevapların en düşük ve en yüksek puanları TABLO 3'te verilmiştir.

EĞİTİMCİLERİN İNSAN HAKLARINA YÖNELİK TUTUMLARI

TABLO 3
İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNE YÖNELİK TUTUM ÖLÇEĞİ
BETİMSSEL İSTATİSTİKLERİ (N=139)

Faktör	Madde Sayısı	\bar{X} Ortalama	Ortanca	Standart Sapma (S)	En Düşük Puan	En Yüksek Puan
İnsan Hakları Alanının Eğitimi	18	74.83	75.00	10.04	35.00	90.00
Eğitim Ortamında İnsan hakları	5	23.07	24.00	2.74	7.00	25.00
Toplam	23	97.90	99.00	11.23	59.00	115.00

Eğitimcilerin birinci faktör olan “insan hakları alanının eğitimi”ne yönelik ortalama tutum puanı 74.83, ortanca değeri 75.00 ve standart sapma 10.04’dür. Ortalama ve ortanca değerleri birbirine çok yakın çıktığı için, puanların normal dağılıma yaklaşık bir dağılım gösterdiği, eğitimcilerin bu faktördeki tutum puanlarının homojen (birbirine yakın) olduğu söylenebilir. Faktör puanlarına ait en düşük değer 35.00, en yüksek değer 90.00’dür.

Eğitimcilerin, “eğitim ortamında insan hakları” olarak adlandırılan ikinci faktöre yönelik ortalama tutum puanı 23.07, ortanca değeri 24.00 ve standart sapma 2.74’dür. İkinci faktör için de puanların normale yaklaşık bir dağılım gösterdiği, eğitimcilerin bu faktördeki tutumlarının homojen olduğu söylenebilir. Faktör puanlarına ait en düşük değer 7.00, en yüksek değer 25.00’tir.

Tüm ölçek için genel bir değerlendirme yapıldığında, ölçekteki tüm maddelere ilişkin ortalama tutum puanı 97.90, ortanca değeri 99.00, standart sapma 11.23’tür. Bu değerlerden ölçekteki puanların normal dağılıma yaklaşık bir dağılım gösterdiği, eğitimcilerin tutum puanlarının birbirine yakın olduğu sonucu çıkarılabilir. Ölçekteki maddelere verilen puanlara ait en düşük değer 59.00, en yüksek değer ise 115’tir.

İnsan hakları eğitimine yönelik tutumların göreve (yönetici-öğretmen) göre t-testi sonuçları TABLO 4’te verilmiştir.

TABLO 4

İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNE YÖNELİK TUTUMLARIN GÖREVE GÖRE t-TESTİ SONUÇLARI

Faktör	Görev	f	\bar{X}	S	sd	t	p
İnsan Hakları Alanının Eğitimi	1. Yönetici	64	74.61	11.19	137	0.24	0.814
	2. Öğretmen	75	75.01	9.01			
Eğitim Ortamında İnsan Hakları	1. Yönetici	64	22.66	3.37	137	1.66	0.099
	2. Öğretmen	75	23.43	1.99			
Toplam	1. Yönetici	64	97.27	12.45	137	0.61	0.541
	2. Öğretmen	75	98.44	10.13			

TABLO 4 incelendiğinde, gerek birinci faktöre göre, gerek ikinci faktöre göre ve gerekse tüm ölçek bazında (toplamda) yönetici ya da öğretmenlerin insan hakları eğitimine ilişkin ortalama tutum puanları arasında $\alpha=.05$ düzeyinde manidar bir fark olmadığı görülmektedir. Buna göre, görevin insan hakları eğitimine ilişkin tutumlar üzerinde etkili bir faktör olmadığı söylenebilir.

TABLO 5'te araştırmaya katılanların mesleki kıdemlerine göre insan hakları eğitimine yönelik tutumların varyans analizi sonuçları verilmiştir.

TABLO 5

İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNE YÖNELİK TUTUMLARIN KIDEME GÖRE VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

Faktör	Kıdem	f	\bar{X}	S	sd	F	p
İnsan Hakları Alanının Eğitimi	1. 10 yıl -	63	74.94	9.33	2;136	0.02	0.982
	2. 11-15 yıl	43	74.58	10.97			
	3. 16 yıl +	33	74.94	10.39			
Eğitim Ortamında İnsan Hakları	1. 10 yıl -	63	23.44	2.01	2;136	1.20	0.303
	2. 11-15 yıl	43	22.91	2.97			
	3. 16 yıl +	33	22.58	3.54			
Toplam	1. 10 yıl -	63	98.38	9.91	2;136	0.11	0.901
	2. 11-15 yıl	43	97.49	12.51			
	3. 16 yıl +	33	97.52	12.15			

TABLO 5 incelendiğinde, eğitimcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarında, hem iki alt faktörde hem de toplamda mesleki kıdeme göre $\alpha=.05$ düzeyinde manidar bir farklılaşmanın olmadığı bulunmuştur. Bu bulgu, söz konusu tutumların meslekteki kıdeme bağlı olarak değişmediğini göstermektedir.

Eğitimcilerin, branşlarına göre insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının varyans analizi sonuçları TABLO 6'da verilmiştir.

TABLO 6
İNSAN HAKLARI EĞİTİMİNE YÖNELİK TUTUMLARIN BRANŞA GÖRE
VARYANS ANALİZİ SONUÇLARI

Faktör	Branş	f	\bar{X}	S	sd	F	p
İnsan Hakları Alanının Eğitimi	1. Sınıf	54	75.91	10.24	3;133	1.39	.249
	2. Sözel	36	76.69	9.66			
	3. Sayısal	12	73.33	8.35			
	4. Meslek	35	72.49	9.76			
Eğitim Ortamında İnsan Hakları	1. Sınıf	54	23.39	2.84	3;133	1.79	.153
	2. Sözel	36	23.42	2.10			
	3. Sayısal	12	21.58	5.10			
	4. Meslek	35	22.74	1.20			
Toplam	1. Sınıf	54	99.30	11.82	3;133	1.74	.162
	2. Sözel	36	100.11	9.94			
	3. Sayısal	12	94.92	11.48			
	4. Meslek	35	95.23	10.63			

TABLO 6 incelendiğinde, eğitimcilerin hem birinci faktör, hem ikinci faktör, hem de toplamda insan hakları eğitimine ilişkin tutumlarının branşlar bakımından $\alpha=.05$ düzeyinde farklılaşmadığı görülmektedir.

Gözlem sonuçlarına göre, sınıf ve sözel dersler öğretmenlerinin tutumlarının sayısal ve meslek dersleri öğretmenlerinin tutumlarına göreli olarak daha olumlu olduğu ifade edilebilir. Ancak, farklı branşlardaki tutumlar arasında, ortalama tutum puanları dikkate alındığında istatistiksel olarak manidar bir fark görülmemektedir.

Yorumlar ve Öneriler

Eğitmcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumları, bulgular kısmındaki tablolarda değerlendirilmiştir. Bu kısımda ise, araştırma bulgularına ilişkin yorumlar yapılmaya çalışılarak, bulgular ışığında öneriler geliştirilmektedir.

Ölçeklerdeki cümleler, olumlu uç ile olumsuz uç arasında puanlandırıldıkları için, bir katılımcının tutum puanı ölçekleme boyutunun ortalarında bir yere düşerse, bu kişinin tutumunun ortalarda veya tam oluşmadığı söylenebilir. İHEYTÖ, örneğin toplamda bu bakımdan değerlendirildiğinde, ölçekteki 23 madde en olumsuz puanın katsayısı olan bir ile çarpıldığında, diğer bir deyişle tüm katılımcıların olumlu cümlelere hiç katılmadığı varsayıldığında, ölçekteki tutumlara ilişkin en düşük puan 23 çıkacaktır. Katılımın nötr olduğu, ya da eğitmcilerin ölçekteki tutum cümlelerine katılmada kararsız oldukları durumlarda ortaya çıkacak olan puan $23 \times 3 = 69$ olacaktır. Tüm katılımcıların olumlu cümlelere tamamen katıldığı varsayıldığında ise $23 \times 5 = 115$ çıkacaktır (Turgut ve Baykul, 1992). Bu durumda, katılımcıların insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının, ortalama puanları dikkate alındığında, hem tüm ölçekte (97.90) hem de her iki faktörde olumlu olduğu söylenebilir.

Katılımcıların insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının göreve, meslekteki kıdeme ve branşlara göre değişmediği bulunmuştur. Bu bulgu, anılan tutumlar üzerinde bu üç faktörün önemli bir etkisinin olmadığı şeklinde yorumlanabilir. Ancak, farklı branşa sahip olmak katılımcıların insan hakları eğitimine yönelik tutumlarını manidar olarak farklılaştırmamakla birlikte, sınıf ve sözel ders öğretmenlerinin sayısal ve meslek dersi öğretmenlerine göre olarak daha olumlu tutumlara sahip olduğu ifade edilebilir. Yine de tekrar belirtmek gerekirse, farklı branşlardaki eğitimcilerin tutum puanları arasındaki farkın manidar olmaması, tutumları arasında önemsiz bir farklılığın olduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan eğitimcilerin insan hakları eğitimine yönelik tutumlarının olumlu olması sevindiricidir. Bu doğrultuda gündeme gelen soru, özellikle de ikinci faktör olan “eğitim ortamında insan hakları” açısından yaklaşıldığında, bu tutumların davranışa ne derece yansımakta olduğudur. Bu nokta önemli bir araştırma konusu olarak ele alınabilir. Çünkü okullarda öğrenciye yönelik davranışları konu alan mevcut araştırmalar incelendiğinde eğitimcilerin uygulamada öğrencilere karşı bu tutumların gereği olarak davranmadıkları yönünde bulgulara rastlanmıştır (Oskay, 1986; Saydur, 1987; Kazancı, 1989; Tan, 1991; Yıldız, 1992; Gözütok, 1993; Kepenekci, 1996). Bu durumda insan haklarının okul ortamında bulunmasına inanan eğitimcilerin, bu tutumlarını

EĞİTİMCİLERİN İNSAN HAKLARINA YÖNELİK TUTUMLARI

davranışa dönüştürmelerini sağlayacak çalışmaların yapılması gerektiği ifade edilebilir.

Araştırmanın “insan hakları alanında eğitim” şeklinde ifade edilen birinci faktörü açısından bir değerlendirme yapmak gerekirse, ister yönetici olarak isterse öğretmen olarak görev yapsın eğitimcilerin insan hakları alanında verilecek bir eğitime karşı olumlu tutum taşıdıkları söylenebilir. Bu durumda, hem kendilerinin hem de öğrencilerin insan hakları konusunda eğitime katılmaya sıcak baktıkları sonucu çıkarılabilir. Nitekim, daha önce de belirtildiği gibi, insan hakları eğitimi konu alan uluslararası düzenlemelerde de eğitimcilerin insan hakları alanında yetişmelerinin önemi vurgulanmaktadır. Öyleyse hukuksal düzenlemelerin de gereği olarak, insan hakları alanında eğitime karşı olumlu tutum taşıyan eğitimcilerin, en kısa zamanda hizmet içi eğitimler yoluyla bu alanda eğitilmelerine öncelik verilmelidir. Bunun yanında, tüm eğitim fakültelerinin lisans programlarına insan haklarını konu alan derslerin konulması da yerinde bir uygulama olacaktır.

KAYNAKÇA

- Balcı, A. (1997). **Sosyal bilimlerde araştırma, yöntem, teknik ve ilkeler**, 72 TDFO Bilgisayar Yayıncılık San. Tic. Ltd. Şti., Ankara.
- Bloom, B. S. (1995). **İnsan nitelikleri ve okulda öğrenme**, (D. A. Özçelik, Çev), Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- Branson, M.S., J.T. Purta (1982). Introduction **International human rights, society and the schools**, National Council for the Social Studies Bulletin, No:68.
- Drubay, A. (1986), Educational aims, content and methods in secondary education. **The teaching of contemporary world issues**, UNESCO, Paris.
- Gözütok, D. (1993). **Okulda dayak**, 72 Dizgi Ofset, Ankara.
- Gülmez, M. (1994). **İnsan hakları ve demokrasi eğitimi**, Ankara: TODAİE, No:256.
- Kazancı, O. (1989). Sınıfta disiplin sorunu. **Çağdaş eğitim**, Sayı: 148, 10-15.
- Kepenekci, Karaman, Y. (1996). Okullarda çocukların fiziksel istismarı. **Öğretmen Dünyası**, Sayı: 194, 14-16.
- Kepenekci, Karaman, Y. (1998). Etkili insan hakları eğitiminde öğretmenlerin rolü. **Bilgi çağında öğretmenimiz sempozyumu**, Anadolu Çağdaş Eğitim Vakfı, 61-68.
- Kepenekci, Karaman, Y. (1999). **Türkiye’de genel ortaöğretim kurumlarında insan hakları eğitimi**. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Kepenekci, Karaman, Y. (1999). İnsan hakları eğitimine yönelik bir tutum ölçeği. **Eğitim araştırmaları**, Mart 2000, 51-58.

- Köklü, N. (1994). **Üniversite öğrencilerinin istatistiğe yönelik tutumlarına etki eden faktörler**. Basılmamış araştırma, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Ankara.
- Oskay, G. (1986). Dayak konusunda ana baba ve ergenin tutumu. **Psikoloji dergisi**, Cilt:5, Sayı: 20.
- Saydur, M. (1987). Okulda dayaksız eğitim nasıl olur?. **Çağdaş eğitim**, Sayı: 120, 41-45.
- Tan, M. (1991). Öğretmen dayığı. **Çocuk istismarı ve ihmali**, 55-65.
- Turgut, M. F.; Y. Baykul. (1992). **Ölçekleme teknikleri**, ÖSYM Yayınları, Ankara.
- Yıldız, M. (1992). Eğitimde dayak aczin ifadesidir. **Çağdaş eğitim**, Sayı: 177, 46-49.

EĞİTİMCİLERİN İNSAN HAKLARINA YÖNELİK TUTUMLARI

EK 1 İHEYTÖ' DEKİ MADDELERE VERİLEN TEPKİLERE AİT ORTALAMA VE STANDART SAPMA DEĞERLERİ

Tutum Cümlesi	\bar{X}	s
1.Faktör: İNSAN HAKLARI ALANININ EĞİTİMİ		
1. İnsan haklarıyla ilgili kitaplar ilgimi çekmez.	4.08	1.18
2. İnsan hakları dersinin zorunlu bir ders olarak programda yer alması gerekir.	4.55	0.91
3. İnsanların birbirine saygı duymalarını sağlamak için "insan hakları" dersine gerek yoktur.	4.00	1.15
4. İnsanlara haklarının neler olduğunu öğretmek için " insan hakları " dersine gereklilik olduğunu düşünüyorum.	4.33	0.91
5. İnsanlara haklarını nasıl koruyacaklarını öğretmek için insan hakları dersine gerek yoktur.	4.14	1.07
6. İnsan hakları ihlalleri ile mücadele etmenin ancak insan hakları alanında eğitim almakla gerçekleşebileceğine inanıyorum.	3.98	1.14
7. İnsan hakları alanında bir eğitim vermenin zaman kaybı olduğunu düşünüyorum.	4.50	0.80
8. Arkadaşlarıma seçmeli bir ders olarak insan hakları dersini almalarını önermem.	4.01	1.15
9. İnsan hakları ile ilgili daha çok şey öğrenmek isterim.	4.43	0.77
10. İnsan hakları çok sevdiğim bir alandır.	4.09	0.98
11. İnsan hakları alanındaki bilgimi artırmak için hiç çaba göstermem.	4.27	0.82
12. Derslerde insan haklarını konu alan tartışmalar beni sıkır.	4.34	0.92
13. İnsanları önyargılarından arındırmak için insan hakları eğitiminin gerekli olduğunu düşünmüyorum.	3.71	1.44
14. İnsanların özsayıgılarının (benlik saygısı) gelişiminde insan hakları alanında alınacak bir eğitimin rolünün büyük olacağını düşünüyorum.	4.26	0.85
15. Kişilerin kendi ülkelerindeki ve dünyadaki insan hakları olaylarını anlayıp yorumlayabilmeleri için insan hakları alanında eğitilmelerinin gerekliliğine inanıyorum.	4.41	0.82
16. İnsanların birbirlerine karşı daha hoşgörülü ve anlayışlı olabilmesinde, insan hakları alanında alınacak bir eğitimin önemli bir katkısı olacağını düşünmüyorum.	3.63	1.45
17. Demokratik yönetimin gereği gibi işleyebilmesi için, kişilerin insan hakları alanında eğitim görmelerinin gerekli olduğunu düşünmüyorum.	3.86	1.32
18. İnsan hakları eğitiminin, okul öncesi eğitimden başlamak üzere, tüm eğitim sistemi içinde, her tür ve düzeyde verilmesinin doğru olacağına inanıyorum.	4.22	0.96
2.Faktör:EĞİTİM ORTAMINDA İNSAN HAKLARI		
19. Okul ve sınıf ortamının demokratik olması gerektiğine inanıyorum	4.70	0.66
20.Öğretmenlerin tüm öğrencilerin haklarına saygı duyması gerektiğini düşünüyorum.	4.68	0.64
21.Öğrencilerin doğrudan yada temsilcileri aracılığıyla okul yönetimine katılmalarının doğru olacağına inanıyorum.	4.42	0.74
22. Derslerde, öğrencilerin görüşlerine de yer verilmesi gerektiğine inanıyorum.	4.65	0.65
23. Öğrencilere, farklı görüşleri savunuyor bile olsalar saygı gösterilmesi gerektiğine inanıyorum.	4.63	0.68